DEPOETIZAREA EPISTEMOLOGIEI LUI LUCIAN BLAGA

Manuel-Avram Ienciu

Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie, Târgu-Mureș

Abstract. *We often see contradictions in the works of a philosopher, these contradictions also appeared in Lucian Blaga's epistemological system. This paper seeks to shed light on the cause of their appearance, to prove that they were not merely a mistake or an inconsistency on Blaga's behalf, but the logical conclusion of the evolution of his epistemological system. A system cloaked in metaphor that was forced in the later stages to shed its poetic guise.*

Key-words: *metaphor, knowledge, creation, unconscious, philosophy*

Ne vine greu a crede că putem vorbi despre o depoetizare, deși, de dragul verității, s-ar cuveni să vorbim despre o demetaforizare a epistemologiei lui Lucian Blaga. Totuși, la o privire mai atentă asupra operei filosofice constatăm că într-adevăr această depoetizare a avut loc.

Un asemenea studiu nu poate porni decât de la origini, adică de la prima carte care va alcătui *Trilogia cunoașterii*, de la *Eonul dogmatic*. Aici Blaga pune bazele propriei epistemologii prin teoria „direcțiilor cunoașterii”, epistemologie aflată în cazul volumului de față încă în stadiul larvar și care se va cristaliza ulterior în cel de-al doilea volum, *Cunoașterea luciferică*. Cum justifică Blaga direcționarea cunoașterii? „Introducerea termenului de « direcție » , « sens » (plus, minus) în teoria cunoașterii e condiționată de raportarea subiectului cognitiv la un « mister » ca obiect. Dacă subiectul cognitiv se hotărăște pentru atitudinea plus , atunci « misterul » va fi supus unei operații reductive; dacă subiectul cognitiv se hotărăște pentru atitudinea minus, atunci misterul va fi supus unei operații de potențare.”¹. Această afirmație conține nucleul ideatic al *Cunoașterii luciferice*, însă, prin simplitatea ei, ea nu poate constitui un sistem epistemologic decât printr-o reducere radicală.

În *Cunoașterea luciferică* sistemul epistemologic blagian se va contura, dualismul epistemic cunoaștere paradisiacă (specifică intelectului enstasic) – cunoaștere luciferică (specifică intelectului extatic) devine iconic, iar caracterul ireconciliabil al acestor două tipuri de cunoaștere „ia aspectul violent al unei polarități”². Cunoașterea paradisiacă rămâne credincioasă denumirii, prin intermediul ei nu riscăm nimic, ajungem să cunoaștem lumea, însă indiferent de modalitatea pe care o întrebuițăm: intuiție, abstractizare sau imaginație, vom ajunge într-un punct terminal de care nu vom putea trece

¹ Lucian Blaga, *Eonul dogmatic*, Humanitas, București, 2003, p. 136.

² Lucian Blaga, *Cunoașterea luciferică*, Humanitas, București, 2003, p. 27.

datorită insuficienței acesteia. În mod paradoxal, această insuficiență este însuși caracterul autosuficient al cunoașterii paradisiace, caracter determinat de tipul de intelect, enstasic. Dacă cunoașterea „cea de toate zilele”, paradisiacă, nu presupune niciun fel de mistere aparte (misterele cu care operează sunt latente), lucrurile stau altfel în cazul cunoașterii luciferice. Cunoașterea luciferică „deschide misterele ca mistere”³, adică supune misterul unei modificări calitative care are trei grade: degradarea misterului (+), permanentizarea (0) sau potențarea misterului (-). Această triplă modificare calitativă pe care un mister o poate suferi se realizează prin dihotomia fanic – criptic, dihotomie în cadrul căreia „cripticul» are un accent de esențialitate prin care tinde să se substituie fanicului”⁴.

În *Știință și creație* cunoașterea își păstrează caracterul dualist, însă limbajul e depoetizat, cunoașterea paradisiacă devine cunoaștere de tip I, o cunoaștere care „consistă în aplicarea unor categorii și în aplicarea unor concepte asupra unor «date» sensibile.”⁵. Iar cunoașterea luciferică e degradată la cunoaștere de tipul II „cu un orizont al misterului și cu categorii stilistice (abisal-inconștiente), care modelează plăsmuirile teoretice, cu ajutorul cărora se încearcă revelarea mistereleor.”⁶. Pentru a evita orice posibile confuzii aduse de „degradarea” cunoașterii, ținem să precizăm că aceasta nu are loc propriu-zis, sistemul epistemologic blagian își ispășește ultima metamorfoză, degradarea are loc strict la nivelul limbajului întrebuințat și aceasta prin lipsa elementului poetic, nu datorită vreunui deficit conceptual.

Lucian Blaga își justifică apelul inițial la denumirile de „cunoaștere paradisiacă” și „cunoaștere luciferică” încă de la începutul *Cunoașterii luciferice*: „Denumirile cunoaștere luciferică și cunoaștere paradisiacă, utilizate la fiecare pas în studiul de față, au un sens pur simbolic și se referă la fapte accesibile analizei și viziunii filozofice.”⁷. Ulterior, mai avem parte de o justificare, de data aceasta a formei finale a sistemului epistemic, printr-o secțiune de note anexe aduse la *Știință și creație*: „Rezultatele la care am ajuns în studiul de față, despre *Știință și creație* sînt destinate să radicalizeze diferențele dintre tipul de cunoaștere I și tipul II.”⁸.

Unii exegeți au văzut în tranziția de la „cunoaștere luciferică” și „cunoaștere paradisiacă” la cunoaștere de tipul I și II o simplă concesie pe care Blaga le-ar fi făcut-o cititorilor (cf. Cornel Moraru, *Lucian Blaga - monografie*)⁹. Nu este cazul, dacă lucrurile chiar ar fi stat astfel, Blaga și-ar fi abandonat sistemul prin apelul exclusiv la cunoașterea de tip I. Adică ar fi

³Ibidem. p. 38.

⁴Ibidem. p. 50.

⁵Lucian Blaga, *Opere – 10 – Trilogia valorilor*, Minerva, București, 1987, p. 201.

⁶Ibidem, p.202.

⁷ Lucian Blaga, *Cunoașterea luciferică, ed. cit.*, p. 7.

⁸ Lucian Blaga, *Opere – 10 – Trilogia Valorilor, ed. cit.*, p. 211.

⁹ Cornel Moraru, *Lucian Blaga – monografie*, Aula, Brașov, 2004, p. 60.

postulat teoretic un dualism ireductibil fără a aduce dovezi concrete care să-l susțină.

Odată cu *Trilogia culturii*, Blaga subsumează *creația* unui ansamblu categorial numit „matrice stilistică”, orice act creator se află sub auspiciile matricii stilistice, chiar și elaborarea de concepte (cf. *Două tipuri de cunoaștere* în Lucian Blaga, *Știință și creație*). Matricea stilistică poate fi echivalată cu înconștientul uman (cf. Eugeniu Nistor, *Conceptul de spațiu mioritic în filosofia lui Lucian Blaga*¹⁰), ea rămâne nealterată de la elaborarea până în ultima etapă a filozofiei lui Blaga și e alcătuită din 4 serii majore de categorii abisale: categoriile orizontice (orizontul spațio-temporal), categoriile de atmosferă (accentul axiologic +/0/-), categoriile orientării (anabasticul și catabasticul) și categoriile formative (individuale, tipizante și stihiale).

Metaforele: „cunoaștere paradisiacă” și „cunoaștere luciferică” sunt metafore *revelatorii*, ele produc acea „mutație ontologică” care transpun omul în orizontul existenței „întru mister și revelare”, iar tipurile cunoașterii I și II sunt metafore *descriptive* menite să compenseze sărăcia intelectului. Or, în mod paradoxal, tocmai pentru a compensa această carență reflexivă, filosoful abandonează funcția conotativă, expresivă, a conceptului, înlocuind-o cu cea denotativă, mai degrabă impresivă. Apelul la metafore descriptive în faza finală a sistemului epistemologic blagian își găsește justificarea în evoluția acestuia; ele înglobează conceptul de matrice stilistică, concept inexistent inițial, care a fost elaborat abia în cea de-a doua trilogie. Înfrăurirea poetică sub care se afla *Cunoașterea luciferică* a fost înlocuită de claritatea conceptuală din *Știință și creație*.

Bibliografie primară

Blaga, Lucian, *Opere – 10 – Trilogia valorilor*, Minerva, București, 1987.
Blaga, Lucian, *Eonul dogmatic*, Humanitas, București, 2003.
Blaga, Lucian, *Cunoașterea luciferică*, Humanitas, București, 2003.
Blaga, Lucian, *Cenzura transcendentă*, Humanitas, București, 2003.
Blaga, Lucian, *Trilogia culturii*, Humanitas, București, 2018.

Bibliografie critică

Moraru, Cornel, *Lucian Blaga – monografie*, Aula, Brașov, 2004.
Nistor, Eugeniu, *Conceptul de spațiu mioritic în filosofia lui Lucian Blaga*, Ardealul, Târgu-Mureș, 2007.

¹⁰ Eugeniu Nistor, *Conceptul de spațiu mioritic în filosofia lui Lucian Blaga*, Ardealul, Tg. Mureș, 2007, p. 46.